

Z a g r e b i - j a .

Otkad sam, ~~se~~ još u mladim danima, stao da napuštam tuđinsku knjigu i da se sve više priklanjam našoj, hrvatskoj, misli su mi sve češće lijetale u Zagreb, u grad, gdje su se tekknjige stvarale. U Trstu, pa čak i u Kopru, imao sam zge^{de}, da se nagledim krupnih knjižara, ali su knjige poredane u njihovim izlozima nosile naslove- našem jeziku tuđe, dok su one u zagrebačkim knjižarama- kako sam ja to sebi onda zamišljao- bile i po naslovima i po sadržaju ~~bile~~ naše, samo naše.

U vezi s time ~~knjižar~~ radala se u meni i želja: -Ej, da mi je ~~mâ~~ ^{mâ} i~~x~~ za nekoliko trenutaka skoknuti do grada, što su ga već tada u našim novinama nazivali - bijelim!

Iz raznih opisa, a najviše iz pričanja mog dobrog profesora Frankovića, doznavao sam, da je taj grad zaista lijep, da ima u njemu krasnih ulica, divnih zgrada- sve kao u nekoj priči. I želja, da mi je ~~mâ~~ samo zaviriti u taj grad naših snova, bujala je u meni sve jače. Čaroban san- a takav je i ostao dugo, a ja uza nj privezan u mojoj mašti, - ~~samo u mašti~~.

I u srcu. Jer -po vremenu-~~kad~~ ^{ja} sam u Opatiji- već kao mladić- dolazio u sve bliži dodir sa Zagrepčanima, koji su ~~se~~ u sve većem broju stizali u naše liječilište, da u njemu nađu lijeka, oporavka ili odmora. Mi, domaći Hrvati, imali smo već tada u Opatiji svoj dom, Čitaonicu, imali smo našu "Zoru", a u njoj i kavanu. U nju su se svraćali i naši zagrebački gosti. Najviše ih je dolazilo ljeti. Pred "Zorom", u hladovini, bili su poredani stolovi, i ~~po~~ ~~nekad se dešavalo,~~ i ponekad se dešavalo, da bi ih dragi gosti "iz bijeloga grada" zapremili gotovo sve. Među njima bilo je imena, s kojima smo se već prije upoznali, iz novina. Smičiklas, Jagić, ~~jaški~~ ^{Zalaski}, Kranjčević i drugi razni profesori, političari, učenjaci, književnici. K njima bi se pridružio i Spinčić, koji se u to vrijeme bio ~~u~~ nastanio u Opatiji. To se dogodilo nakon one čuvene gospodarske izložbe od god 1891, kad je naš Vođa poveo u Zagreb mnoštvo naših Istrana i Primoraca. Tom ~~iguda~~ ^{je} prilikom, ~~izrekao je,~~ da ga čuju i ~~prijatelji~~ ^{i neprijatelji} našeg roda, ~~svoju~~ ^{izrekao} i svih nas neugasivu želju za ~~sjxxx~~ ujedinjenjem svih Hrvata-razumije se, i onih istarskih- a Zagreb označio kao njihov glavni grad. Ta njegova izjava odjeknula je u Trstu i u Beču kao bomba. Graknuli su na Spinčića i ondašnji naši "paroni" u Poreču. Posljedica: Spinčić otpušten od službe bez ikakvog prava na mirovinu. Tako se u one negdašnje austrijske dan ~~u~~ ^{dragom} nagrađivala ljubav naših ljudi k bijelom ~~dragom~~ gradu.

Na ove nasilne mjere, Zagrepčani, što se redovno okupljali pred našom "Zorom," uzvraćahu sa sve življim interesovanjem za prilike našeg malog zavičaja. Raspitivali se o političkim odnosima u raznim krajevima Istre, o nacionalnoj svijesti naših ljudi, o zatorničkim spletkama protivnika, osobito na ^{prosvjetnom} ~~školskom~~ polju, na kome je naša poznata ^{Cirilo-metodska} školska ustanova hvatala sve ^{većeg} ~~već~~ maha - u svim hrvatskim zemljama. Bilo je među zagrebačkim gostima i takvih, koji su dolazili u kancelariju naše školske Družbe i obraćali se na mene ~~pitajxx~~ za razna obavještenja o njenom radu i napredovanju. Tako sam pomalo i ja ulazio u taj simpatični krug, dolazio sam u vezu s mnogim rodoljubima s onu stranu Riječine, sklapao sved nova poznanstva ~~ixix~~, osobito među književnicima i novinarima, što mi je već izrana pribavilo častan naslov malog "hrvatskog konzula." I kao mnogi drugi istarski rodoljubi osjećao sam i ja, da nas lijepi glavni grad Hrvatske sve više privlači k sebi, čak da nas, u ^{prkos} austrijskim gromovnicima sve jače ~~privlači k sebi~~ i osvaja.

Da, ali meni to nije dostajalo. Ja sam bio već do tada objelodanio neke svoje stvarce, Bio sam mlad, pa se ne čudite, ^{što} ~~ako~~ / su moje ambicijice išle i malko dalje, ~~pa se~~ ^{se} ~~ne~~ čudite, što je u meni sve više rasla neskromna želja, kako bih i ja sa svoje strane osvojio njega, naš bijeli, voljeni, ako još i sveder daleki glavni grad.

Osvojiti Zagreb! Kakva je to misao! Pa misao, kao i tolike druge. Upio sam je čitajući životopise svjetskih ^{pisaca,} osobito francuskih. Rano sam uvidio, da nije dosta napisati neku knjigu ili ~~ix~~ više njih. Kratko rečeno: pisac - hoće li da ima uspjeha, treba da predobije što više onih, koji će te knjige čitati. Treba da stvori svoju publiku, da je - tako reći - osvoji. Stvar ne baš laka. To je duboko osjećao i Balzac, kad je neke večeri stigao u Pariz, mlad kao kaplja, ali bez novčića u džepu, bez službe, a pun najzamamljivijih snova i nada. Gledajući sa mansarde, ^{svog skromnog zakloništa} ~~gledajući sa mansarde, gdje se~~ ono more ljudi, što se dolje ^{po} ulicama talasalo i bučno žagorilo, pitao se sav zaprepašten:

-Hoću li ja ikada moći sa svojim, mâ koliko blistavim snovima da osvojim ovaj silni svijet?

Istina, Zagreb nije Pariz, ali za mene, ~~mišnog~~ provinclerića" iz mog malog Kraja, bio je u ono vrijeme više nego li Pariz i London uzeti zajedno. U sebi sam govorio: -Što? i ti bi, mali, neznani Krajanine, htio da ga osvojiš? Alaj viteza! rugao sam se samom sebi u polaglasi.

Da, ali ^{na Zagreb} ~~ona~~ misao, nikako iz glave, iako sam se često pitao: - Ama što!

Htio bi da ga osvojiš, a još nisi ni zavirnuo u nj!

Tu se od želje radala čežnja, sve jača i dublja. I sve više vuklo me srce onamo, k bijelom gradu. Vuklo i vuklo. I svede sam se pitao: Kad će već jedanput i na mene red, da ga vidim?

Osvanuo i taj slavni dan. Bilo neke lijepe januarske srijede, kad sam sa svojom ženicom krenuo na svadebeni put. Kamo? Kuda? Pa kud ćemo ne? ćemo li u zagreb - u grad naših želja?

Dani ne baš osobito podesni, da se diviš starinama, "Varoši na gričkim Goricama", s kojima nas je već davno prije upoznao naš veliki ljubimac Senoa, a niti da se rastapaš nad ljepotama "novog grada", x njegovih prostranih ulica i krasnih građevina.

Medutim i ono, što smo u nekoliko dana mogli da vidimo, dostajalo je, da nam taj grad još bliže privine k srcu, da ga još većma zavolimo.

U kazalištu se jedne večeri davao Molierov "Čkrtac sa Dragutinom Freudenreichom u ulozi Harpagona.

-Ajmo da vidimo i to čudo!

Kxxx Teatar - sve glava do glave, a ono, što se odvijalo na pozornici - prava divota! Publika sva razigrana, ushićena, zanesena. Freudenreich ju je svojom vanrednom igrom toliko oduševio, da pljesku nije bilo ni kraja ni konca.

-Evo živog primjera za ono, što znači osvajanje publike jednog grada... - uvrtili mi se u glavu nova misao. I tu se usjekla i držala me i nakon mog povratka u Opatiju. I pitao sam se: - Hoće li i mene kada ovako? Htio sam tu misao i sve ono drugo s njome povezano da nekud istisnem, ali nije išlo. I ja nastavio da pišem kao i prije: novele i članke. "Matica" mi je uto izdala i jedan roman: "Pusto ognjište". Sve je to bilo lijepo, ali je x rdav i bazutješan onaj neki unutrašnji glasić, što bi me od vremena do vremena pecnuo:

-A koliko ih ima, koji to čitaju - ne velim - s užitkom, ali barem s nekom dobrohotnom radoznalošću?

Ej, kako li su teško padale na moje srce te i takve misli!

A život je tekao dalje. Iako zaokupljen radom narodnim, ja sam bez preki- da pisao i snovao, snovao i pisao, a nikako da se oslobodim nostalgije, što me je vukla onamo u "Varoš na gričkim Goricama." Pa i ona misao, što je nepristano kopala u meni: da mi je osvojiti Zagreb!

Onda je došlo ono nešto neočekivano, čudesno, mogu da kažem - udesno,

-za mene. Jednog dana bane u moju radnu sobu, poput vjetra, znanac jedan, pa će mi enako kao iz neba pa u rebra:

-Tu je Stjepan Miletić i htio bi da te vidi. Ja ću te povesti k njemu u ... i ~~xxxx~~ kaza mi ime neke ~~x~~ restauracije.

Miletića sam u ono vrijeme poznavao po glasu, što ga je taj veliki čovjek "od teatra" uživao ne samo u nas, već i onkraj granica naše zemlje. Njegov me je poziv uzbudio vanredno. Ne potraja dugo i eno mene za stolom do reorganizatora hrvatskog narodnog kazališta, koji je kao njegov bivši intendant imao za sobom "eru" prozvanu njegovim slavnim imenom.

O mom razgovoru s njime i o onome, što je za ~~njime~~ ^{time} slijedilo ima nešto za bilježeno u nekim mojim autobiografskim crticama. Ovdje ću samo napomenuti da je jedino dobra i topla Miletićeva riječ učinila, te sam se smjesta

dao na pisanje drame, što je već u meni živjela i dobila ime "Zimsko sunce." Miletić je predao tu moju radnju tadašnjem intendantu Adamu Mandroviću, koji ju je odmah prihvatio i odlučio, da se ima s njome otvoriti iduća kazališna sezona. Zbog nastalih političkih trzavica premijera "Zimskog sunca" bila je odložena na 10 prosinca god. 1902. O tome ^{nakl} da budem i ja nazočan ^{pri} toj prvoj izvedbi mog ~~ijedxxxx~~ djela - ni govora. Zbog čega? Pitajte moje "delikatne nerve." ~~xxx~~

Ja sam to veče proveo u Opatiji čekajući vijesti, ~~o tome~~ kako će se ono u teatru da svrši. Iz brzogjava, što sam ih oko ponoći primio iz Zagreba, ^{razabrac sam, da je} moja je stvar primljena dobro, iako kazalište nije bilo posjećeno osobito obilno. Glavno je, te je prvi korak učinjen. I ^uuspjehom, kao što je to ^{sjurada} utvrdila gotovo čitava zagrebačka štampa. Prilikom prve reprize, uspjeh je bio kudikamo znatniji. Publika mnogobrojna, uspjeh-kako su pisale novine- potpun. Pljesak- kako se one veli- beskonačan. Sve u toplom zanosu, u divnom oduševljenju, u čemu su svjedočila i pisma prijatelja-pisma nada sve srdačna.

Međutim u nekim od tih ^{izbijala je} pisama i jedna otvorena prijetnja:

- Oduševljena publika htjela je da vidi autora, a autoru ni traga. Iduća repriza bit će 6 siječnja. Ne pokazeš li se niti te večeri, znaj, da bi to moglo imati i nepoželjnog utjecaja na daljnje izvedbe tvoga "Sunca." Mudrome i ~~jedno~~ jedno oko dosta!

Nije bilo druge no sjesti u vagon, pa -tjeraj put Zagreba.

Sa mnom je- razumije se- otišla i Ema. A priljepila mi se i ona tako zvana "trema"- onaj provinclerski ~~strah~~ od zastora, pred kojim ću- kako su mi ^{prosvitati} ~~govoriti~~ već kod mog dolaska u Zagreb, morati da se pojavim tko će znati ~~ka~~ koliko puta!

O trećoj izvedbi "Zimskog Sunca", (6 siječnja 1903) pisali su drugi. Neki čak i nedavno. Pisali su mnogo i - neka voda nosi i čednost! - vrlo pohvalno, gdje koji i s puno oduševljenja.

Sto je do mene, ja sam se one večeri u kazalištu držao u početku vragometno plaho. Kad sam prvi put izišao na pozornicu, bilo mi je, kao da će me nešto ujesti, ali što su me jače "izazivali", osjećao sam, kako u meni i hrabrost sve više raste, dok sam na kraju uvidio, da oni aplauzi nisu najzad ni tako strašni, te ja navikao i na njih i naposljetku poprimio pozu čovjeka, koji se kanda rodio "na daskama."

Sto je do publike, ona je sva kao u nekom deliriju. Ne čudite se: tekla je famozna godina 1903! A onda - Istra! Učka! Naš neuporedivi Kvarner! Sve to dočarano zanosilo ljude u entuzijastičke vidine. Ama pravo slavije!

A tek vani pred kazalištem! Ema i ja udo smo u kola, ~~štax~~ a ono nam dragi, mladi ljudi - većinom daci - raspregose konje i povedoše prema Grand Hotelu - u triumfu. Jest - to je prava riječ! Koliko se puta one večeri ponovila! Pa i u dvorani, gdje su se već kupili naši prijatelji i znanci! Svi su svi se gurali, da mi stisnu ruku, da mi kažu neku lijepu riječ ~~kaxx~~ što su je drugi popraćali burnim poklicima hrvatskoj domovini, Istri, Zagrebu...

Zasjedosmo za dugi sto. Malo potraja i zaredale zdravice, padale lijepe, laskave riječikad i malo pretjerane. ne ma kakve bile iz njih je izbija la sama ljubežljivost i dobrota. Među nazočnima bilo ih je nemalo, koji su željeli, da nas sjutradan imadu svojim domovima kaox goste, Nas oboje, Ema i ja, dirnuti do dna srca, odbijali smo bratske pozive sa zahvalnošću-.

-Za koji sat- ispričavali smo se - krenut ćemo natrag - - Tako smo već otprije udesili.

I sve tako. Pravo reći - žudeli smo za odmorom. Onoliko nas je oduševljenje čisto zamerilo. Oko ponoći oprostismo se od naših zagrebačkih prijatelja koa od rodene braće.

Na Rijeku stigismo rano ujutro. Pred stanicom ukrcasmo se u prva kola, što su ondje čekala. Pošte posložismo ispred nas vijence, kojima me počastiše u kazalištu. kola krenuše prema Opatiji. noseći nas i naša srca srca puna bijeloga grada i sve ga onoga, što smo u njemu vidjeli i doživjeli.

Viktor Car Emin